PROVINCIE

Noord-Holland

Monumenten Inventarisatie Project Noord-Holland

Sint Maarten

Gemeentebeschrijving, mei 1990

Foto omslag:
Voormalige dorpsschool aan de Valkkogerweg, gebouwd rond 1850 (foto RDMZ).

Inhoud

Verantwoording *5*

1. **Inleiding** *7*

2. **Bodemgesteldheid** *9*

3. **Grondgebruik** *11*
3.1 Agrarisch *11*
3.2 Niet-agrarisch *11*
3.3 Landschapsbeeld *11*

4. **Infrastructuur** *13*

5. **Nederzettingsstructuur** *15*
5.1 Algemeen *15*
5.2 Dorpen *15*
5.2.1 Sint Maarten *15*
5.2.2 Eenigenburg *16*
5.2.3 Valkkoog *16*
5.3 Gehuchten *17*
5.3.1 Groenveld *17*
5.3.2 Rijp *17*
5.3.3 Stroet *17*
5.4 Verspreide bebouwing *17*

Verantwoording inventarisatie *19*

Geraadpleegde werken *21*

Tabel *23*

Herkomst afbeeldingen *25*

Afbeeldingen *27*

Register *44*

Colofon *46*

Verantwoording

Het Monumenten Inventarisatie Project (MIP) is ontwikkeld op initiatief van de Minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur om geheel Nederland te inventariseren op het gebied van architectuur en stedebouw uit de periode 1850-1940. Het project wordt, in samenwerking met de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, uitgevoerd door de provincies en de vier grote steden.

De doelstellingen van het MIP zijn:
- het verkrijgen van een landelijk overzicht van jongere bouwkunst en stedebouw uit de periode midden 19de eeuw – Tweede Wereldoorlog;
- het bevorderen van kennis en waardering voor historische stads- en dorpsgezichten en monumenten van geschiedenis en kunst uit de periode midden 19de eeuw – Tweede Wereldoorlog;
- basisgegevens aan te leveren voor wetenschappelijk onderzoek op architectuurhistorisch, bouwhistorisch, stedebouwkundig, historisch-geografisch en/of industrieel-archeologisch terrein;
- bouwstenen aandragen voor te ontwikkelen beleid van de drie bestuurslagen ten aanzien van ruimtelijke ordening, stadsontwikkeling en monumentenzorg en als basis voor planologische en stedebouwkundige afwegingen;
- selectie- en registratie-activiteiten van de drie bestuurslagen ten aanzien van objecten, ensembles, structuren en gezichten mogelijk te maken.

Voor de uitvoering van de werkzaamheden zijn de provincies in regio's onderverdeeld. Binnen deze inventarisatiegebieden wordt het werk per gemeente verricht. Hiertoe wordt de gemeentelijke indeling van 14 maart 1988 (start MIP Noord-Holland) gehanteerd. Grenswijzigingen van later datum worden bij de betreffende gemeenten vermeld.

Van elk inventarisatiegebied en van elke gemeente wordt een beschrijving gemaakt waarin geografische, sociaal-economische en stedebouwkundige ontwikkelingen binnen het betreffende gebied c.q. gemeente worden geschetst, toegespitst op de periode 1850-1940. Voorts worden waardevolle gebouwen en ruimtelijke structuren uit de betreffende periode in beeld gebracht.

De nu volgende gemeentebeschrijving richt zich op de gemeente Sint Maarten. Voor geografische, sociaal-economische en cultuurhistorische ontwikkelingen in groter verband kan de MIP-regiobeschrijving West-Friesland worden geraadpleegd.
De gemeentebeschrijving is tot stand gekomen op basis van vergelijking van kaartbeelden uit ca. 1850, 1900 en 1940, literatuuronderzoek en inventarisatie in het veld.

De gemeentebeschrijving volgt in de eerst vijf hoofdstukken het model voor een regiobeschrijving van drs. L. Prins, Rijksdienst voor de Monumentenzorg 1988. Hieraan is een verantwoording van de inventarisatie toegevoegd.
De MIP-werkzaamheden betreffende de gemeente Sint Maarten zijn verricht door mw. drs. N.C. van Goor, als projectmedewerker MIP verbonden aan de provincie Noord-Holland. Aanvullende werkzaamheden werden verricht door E. van Amersfoort, projectmedewerker MIP.

Haarlem, mei 1990

I. Inleiding

De gemeente Sint Maarten ligt in de provincie Noord-Holland, in de MIP-regio West-Friesland en grenst ten noorden aan de gemeente Schagen, ten oosten en zuidoosten aan de gemeente Harenkarspel, ten zuiden aan de gemeente Warmenhuizen en ten westen aan de gemeente Zijpe.
De grenzen van de gemeente Sint Maarten zijn ontstaan uit een van oudsher bestaand plaatselijk bestuursgebied.
De oppervlakte van de gemeente bedraagt momenteel 1.408 ha en het aantal inwoners ligt anno 1989 rond de 2.110.
De gemeente valt binnen de Westfriese-Omringdijk, welke dijk de gemeente aan de westzijde begrenst.
De gemeente Sint Maarten bevat de dorpen Sint Maarten, Eenigenburg en Valkkoog en de buurtschappen Groenveld, Rijp en Stroet. Dit laatste buurtschap maakt voor de helft tevens deel uit van het dorp Dirkshorn aan gene zijde van de grens met de gemeente Harenkarspel.
Het buitengebied, bestaande uit de polder Valkkoog en een deel van de Ringpolder, is verdeeld in weide- en bouwland. Het dorp Sint Maarten bevindt zich in de noordwesthoek van de gemeente, terwijl Valkkoog in het noorden en Eenigenburg in het zuidwesten van de gemeente liggen. De buurtschappen Rijp, Stroet en Groenveld liggen respectievelijk in het midden, oosten en noordoosten van de gemeente.
De gemeentegrenzen zijn in de periode 1850-1940 niet veranderd en zijn ook nu nog (anno 1989) dezelfde. Rond 1850 heette de gemeente nog voluit gemeente Sint Maarten-Eenigenburg-en-Valkoog.

Buiten de gemeente Sint Maarten bestaat het MIP-inventarisatiegebied West-Friesland uit de gemeenten Andijk, Barsingerhorn, Drechterland, Enkhuizen, Harenkarspel, Heerhugowaard, Hoorn, Langedijk, Medemblik, Niedorp, Noorder-Koggenland, Obdam, Opmeer, Sint Pancras, Schagen, Stede Broec, Venhuizen, Warmenhuizen, Wervershoof, Wester-Koggenland en Wognum.

Per 1 januari 1990 is de gemeente Sint Maarten te zamen met de gemeente Warmenhuizen opgegaan in de gemeente Harenkarspel.

Ten behoeve van de inventarisatie is de gemeente Sint Maarten opgedeeld in de MIP-deelgebieden:
Sint Maarten/Buitengebied, Sint Maarten/Eenigenburg,
Sint Maarten/Groenveld, Sint Maarten/Rijp, Sint Maarten/Sint Maarten,
Sint Maarten/Stroet en Sint Maarten/Valkkoog.
(Zie afbeeldingen 1 t/m 5)

2. Bodemgesteldheid

De bodem van de gemeente Sint Maarten is in een voor geologische begrippen recente periode ontstaan: het Holoceen.

Door stijging van de zeespiegel na de laatste ijstijd is een groot moerasgebied langs de kust ontstaan. Met de vorming van een duinenrij voor de kust ontwikkelde zich hier een binnenzee, waarvan het water snel verzoette. Afgestorven plantenresten zorgden voor een dik veenpakket. Door talloze overstromingen van de zee is klei op dit veenpakket afgezet (jonge zeeklei). Elders werd het veen tot de onderliggende kleilaag weggeslagen, dit is de zogenaamde oude zeeklei.
De bodem bestaat deels uit lichte, zandige klei, een vruchtbare grondsoort die geschikt is voor tuinbouw, al dan niet onder glas. Deels ook worden gronden met een hoger lutumgehalte aangetroffen. Deze gronden zijn vaak minder vruchtbaar, drassig en worden veelal gebruikt als weiland. Na 1960 zijn deze gronden door de verbeterde afwatering als gevolg van ruilverkavelingen ook geschikt gemaakt voor land- en tuinbouw.

In het verre verleden (10de eeuw) zijn in dit van oudsher waterrijke gebied terpen opgeworpen om droog te kunnen wonen.

Deze terpen, voornamelijk huisterpen, zijn in sommmige gevallen uitgegroeid tot kernen, bijvoorbeeld Eenigenburg. In de periode 1850-1940 waren de terpen voor een groot deel nog intact.
Vele waterlopen penetreerden van oudsher dit gebied. De waterlopen waren in de periode 1850-1940 nog aanwezig in de gemeente en maakte het gemeentegebied tot een vaarpolder bestaande uit landerijen ruimschoots omgeven door wateren. Ook bezat de gemeente negen wielen: restanten van dijkdoorbraken.
Met de grootscheepse herverkavelingen welke tussen 1954 en 1979 plaatsvonden in het Geestmerambacht, het waterschap waartoe Sint Maarten behoort, is de structuur van het gebied omgezet van een vaarpolder in een rijpolder. De wateren werden voor een groot deel gedempt en het maaiveld in de polders geëffend, waardoor ook een groot deel van de terpen werd afgegraven en zodoende verdween.

De afwatering ging in de periode 1850-1940 voornamelijk op natuurlijke wijze via de vele wateren welke op dat moment de gemeente doorkruisten. De polder Valkkoog bezat tevens een molen en een sluis met behulp waarvan de polder op de Ringsloot afwaterde.

De gemeente Sint Maarten ligt gemiddeld 0.1 meter -NAP tot 0.8 meter -NAP.
De op (voormalige) terpen gelegen delen van Sint Maarten liggen maximaal 2.4 meter +NAP (het dorp Eenigenburg). De aan de westzijde van de gemeente gelegen Westfriese Zeedijk (een deel van de Westfriese Omringdijk) ligt zo'n 4.4 tot 4.7 meter +NAP, terwijl aan de noordzijde gelegen Valkkogerdijk zo'n 2.2 meter +NAP ligt.
(Zie afbeelding 6)

3. Grondgebruik

3.1 Agrarisch

Rond 1850 waren akkerbouw en veeteelt de belangrijkste vormen van agrarisch grondgebruik in de gemeente Sint Maarten.
In de periode tot 1940 bleven akkerbouw en veeteelt belangrijk in de gemeente, maar aan het einde van de 19de eeuw nam ook de betekenis van tuinbouw in de gemeente toe.
Vooral in het zuiden van de gemeente werd tuinbouw een belangrijke vorm van grondgebruik; de gemeente ging een overgangszône vormen tussen het tuinbouwgebied dat ten zuiden van de gemeente was ontstaan en het veehouderijgebied in het noorden.
De opbloei van de tuinbouw werd onder meer veroorzaakt door de landbouwcrisis van 1880-1980, de toenemende verstedelijking en toenemende bevolking alsmede door de uitvinding van kunstmest.
Kool werd al snel één van de belangrijkste gewassen binnen de tuinbouwsector, maar ook aardappelen, uien en wortelen waren belangrijke tuinbouwgewassen in de gemeente. Een gevolg hiervan was dat er vele koolschuren in de gemeente verrezen.
Voor de veiling van de tuinbouwprodukten was de gemeente in de periode 1850-1940 aangewezen op de veilingen van Langedijk en Warmenhuizen. De groente werd voornamelijk met schuiten over water naar de veilingen vervoerd.
In 1929 vond er onder invloed van de Beurskrach een inzinking in de tuinbouw plaats. De omzet daalde en de tuinders konden in deze jaren maar net hun hoofd boven water houden.
Na 1935 ging het weer langzaamaan beter in de tuinbouw, een tendens die zich na de oorlog voortzette.
Vanaf het einde van de 19de eeuw ontwikkelden zich in de gemeente als gevolg van de veeteelt ook boter- en kaasmakerijen. Deze door de agrarische sector voortgebrachte zuivelindustrie bleef tot na de oorlog bestaan.

Grote veranderingen in het grondgebruik vonden pas plaats na 1960. Tijdens de herverkavelingen werd het waterrijke buitengebied geheel tot bouw- en weiland gemaakt.
Vooral de tuinbouw (zowel op open grond als onder glas) ontwikkelde zich na de herverkavelingen snel in de gemeente.
In plaats van de van oudsher in deze gemeente bestaande fijnmazige mozaïekverkaveling (karakteristiek voor een terpengebied) is nu door de herinrichting van het land een rationeler en grootschaliger verkavelingspatroon ontstaan, bestaande uit grote rechthoekige kavels.

3.2 Niet-agrarisch

Met uitzondering van de bebouwingskernen kent de gemeente eigelijk geen niet-agrarische functie van het grondgebruik in de periode 1850-1940.
De visserij had in de periode 1850-1940 nog een zeer kleine bestaansfunctie binnen de gemeente met name door de zeer visrijke wielen.
Na 1940 (rond 1970) breidde het dorp Sint Maarten zich sterk uit in zuidelijke richting.
In recente tijd verrees een caravanpark ten zuidoosten van het dorp Sint Maarten.

3.3 Landschapsbeeld

In de periode 1850-1940 gaf het landschap in de gemeente Sint Maarten een open beeld te zien van wei- en bouwlanden met vele vaarten ertussen.

Naast de bebouwingskernen Sint Maarten, Valkkoog, Groenveld, Stroet, Rijp en Eenigenburg, waarbij de laatste opviel door zijn hoge ligging op een woonterp, werd het aanzicht van het landschap bepaald door enkele hoger en verspreid gelegen (woon-)terpen. Er bevond zich, met uitzondering in en rond de bebouwingskernen, weinig begroeiing in de gemeente.
Een opvallend element in het landschap is de aan de westzijde van de gemeente gelegen Westfriese Zeedijk. De Westfriese Zeedijk bereikt hier een hoogte van +4.7 meter +NAP. Ook de Valkkogerdijk valt in het landschap op door zijn hoger gelegen ligging.
De negen door de gemeente verspreid liggende wielen zijn tevens een opvallend beeld in het landschap.
De na-oorlogse verandering van vaar- naar rijpolder betekende dat het element water sterk naar de achtergrond verdween in het landschapsbeeld.

4. Infrastructuur

Het wegen- en waterwegennet van de gemeente Sint Maarten heeft in de periode 1850-1940, behalve in kwalitatief opzicht, geen veranderingen ondergaan.
De gemeente bezat in de periode 1850-1940 enkele wegen, waarbij de Groenedijk, Rijperweg en Wijzendweg waarschijnlijk oude tot kaden verhoogde oeverwallen waren waarop later een weg werd aangelegd. De weg over de Westfriese Zeedijk was in 1850 de enige verharde weg; de overige wegen werden in de periode tot 1940 verhard.
Alle wegen bezaten een interlocale of locale functie.

Wat de waterwegen betreft zijn de slootjes en grotere vaarsloten talrijk geweest binnen de gemeente in de periode 1850-1940. Deze wateren bezaten voornamelijk een verkeers- en afwateringsfunctie.
De negen over de gemeente verspreid gelegen wielen hadden in de periode 1850-1940 voornamelijke een functie als broedplaats voor vogels en een visserijfunctie.

De aan de westzijde van de gemeente gelegen Westfriese Zeedijk en de aan de noordzijde gelegen Valkkogerdijk, bezaten in de periode 1850-1940 geen waterkerende functie meer.
Naast deze dijken lagen er in de gemeente in de beschouwde periode ook kaden. Deze kaden waren verhoogde oeverwallen van meren welke hier in het verleden in het landschap lagen.

In de periode 1850-1940 hebben zich dus geen wezenlijke veranderingen in de infrastructuur van Sint Maarten voorgedaan.
Pas bij de herverkavelingen van na de tweede wereldoorlog zijn grootscheepse veranderingen in de infrastructuur opgetreden.
Zo is het wegennet uitgebreid met een aantal nieuwe wegen om zo met de oude wegen (welke tijdens de herverkavelingen soms iets zijn gewijzigd) een intensief ontsluitingsnet te vormen.

De wateren in de gemeente werden, met uitzondering van wat uitwateringssloten en de wielen. Dit maakte van het buitengebied een rijpolder in plaats van een vaarpolder.
De negen intact gebleven wielen hebben nu voornamelijk een landschappelijke en recreatieve waarde.
De aan de west- en noordzijde van de gemeente gelegen dijken zijn intact gebleven evenals de kaden ten zuidoosten van Groenveld.

De gemeente Sint Maarten is in de periode 1850-1940 niet op een spoorlijn aangesloten geweest. Ook heden ten dage bezit de gemeente Sint Maarten geen aansluiting op een spoorlijn. (De spoorlijn Alkmaar-Den Helder loopt ten oosten van de gemeente).
(Zie afbeeldingen 2 t/m 5, 7 t/m 10).

5. Nederzettingsstructuur

5.1 Algemeen

De gemeente Sint Maarten bestaat anno 1989 uit zes kernen: de dorpen Sint Maarten, Eenigenburg en Valkkoog en de gehuchten Groenveld, Rijp en Stroet.
Op de in 1858 verkende Militaire Topografische Kaart staan nog vier andere gehuchten aangegeven, te weten: Surmenhuizen, Grootven, Westerend en Dijkstaal.
Deze vier gehuchten zijn op de topografische kaart van 1913-1916 in naam verdwenen, maar verschijnen, met uitzondering van Westerend, weer op de topografische kaart van de Army Map Service uit 1943.
Naast de kernen was er in de gemeente tussen 1850-1940 nauwelijks verspreid liggende bebouwing.
Voor bevolkingsontwikkeling gemeente Sint Maarten in de periode 1850-1940, zie tabel.
(Zie afbeeldingen 11 t/m 14).

5.2 Dorpen

5.2.1 Sint Maarten
Het dorp Sint Maarten, gelegen in de noord-westhoek van de gelijknamige gemeente, is van oorsprong een banne, welke sinds 1478 deel uitmaakt van de Valkogerkogge, welke kogge weer behoort tot het Geestmerambacht.
Sint Maarten zal zich als dorp op zijn vroegst pas na ca. 1250 hebben ontwikkeld, na de voltooiing van de Westfriese Zeedijk.
Het ontstaan van het dorp en de ontwikkeling van de Westfriese Zeedijk gingen dus hand in hand.
Het dorp had vóór de Reformatie een kerk aan de Heilige Martinus gewijd, vandaar de naam Sint Maarten.
Het dorp bestond rond 1850 uit een komvormige concentratie van bebouwing rond de in de 17de eeuw gebouwde Nederlands Hervormde kerk. Daarnaast bezat het dorp lintbebouwing langs de naar het zuiden lopende Herenweg en langs de naar het oosten lopende Dorpsstraat.
De bebouwing langs de Dorpsstraat betrof voornamelijk éénzijdige lintbebouwing aan de noordzijde van de straat. Rond 1850 bezat het dorp circa 50 huizen.
In de periode tot 1940 vond, zij het op kleine schaal, verdichting en uitbreiding van de bebouwing langs de bestaande structuren plaats.
De Dorpsstraat bleef in deze periode slechts aan één zijde bebouwd.

Pas rond 1970 vond er grootschalige uitbreiding in het dorp plaats. Ten zuiden van de Dorpsstraat verrees een grootschalige nieuwbouwwijk, welke het dorpssilhouet, vanuit het open agrarisch gebied gezien, sterk deed veranderen. In deze periode werden ook vele oudere panden vervangen door nieuwbouw of ingrijpend gerenoveerd.

De uit de 17de eeuw daterende kerk is in 1960 afgebroken en vervangen door nieuwbouw. De school welke in de periode 1850-1940 in het dorp aanwezig was, is ook na deze tijd afgebroken en vervangen door nieuwbouw.
Van de overige bebouwing in het dorp uit de periode 1850-1940 is nog maar zeer weinig intact. Het neo-renaissancistische gemeentehuis uit 1911 is één van de weinige gebouwen uit de beschouwde periode welke nog, voor een groot deel intact, aanwezig is.
(Zie afbeelding 15).

5.2.2 Eenigenburg
Eenigenburg, gelegen in het zuidwestelijk deel van de gemeente, is evenals Sint Maarten van oorsprong een banne. Het dorp ligt gedeeltelijk op restanten van terpen.
De naam Eenigenburg komt voort uit de volgens de kronieken hier in het verleden gelegen burcht Eenigenburg. Of deze burcht daadwerkelijk hier gelegen heeft of dat daarmee het ten zuiden van het dorp gelegen Huis te Nuwendoorn, op de grens met de gemeente Warmenhuizen, bedoeld wordt is niet duidelijk. Van het Huis te Nuwendoorn, gebouwd rond 1290 door Graaf Floris de Vijfde, resteren nog de fundamenten.
In de periode 1850-1940 was Eenigenburg een agrarische kern.
Het dorp bestond rond 1850 uit een van noord naar zuid lopende weg (de Surmerhuizerweg) met lintbebouwing aan weerszijden. Een kleine komvormige bebouwingsconcentratie bevond zich rond de hoogste woonterp van het dorp, waarop rond 1900 een school gebouwd werd.
Rond 1850 bezat het dorp 29 huizen met circa 160 inwoners. In de periode tot 1940 vond er verdichting, uitbreiding en vervanging van de lintbebouwing langs de bestaande structuur plaats.
Naast agrarische bedrijven (stolpboerderijen) werden in deze periode onder meer een pastorie (1858, naast de uit 1792 daterende Hervormde Kerk) en een café (ca. 1900) in het dorp gebouwd. De pastorie, het café en de al eerder genoemde school zijn heden ten dage nog in het dorpsbeeld aanwezig (al zijn hun functies voor het merendeel gewijzigd). De pastorie ligt te zamen met de kerk van de weg af, waarbij de kerk op een terp ligt.
Pastorie en kerk zijn bereikbaar door middel van een met bomen omzoomde oprijlaan (kerkepad). Zowel deze oprijlaan als de ligging van de pastorie en kerk zijn beeldbepalend in het landschap rondom Eenigenburg.
Vergeleken met de overige kernen in de gemeente resteert in Eenigenburg nog veel intact zijnde bebouwing uit de periode 1850-1940. Na 1940 heeft er nauwelijks verdichting of uitbreiding in het dorp plaatsgevonden. Wel is in de periode na 1940 (rond 1970?) de wegsloot welke in het dorp aan de westzijde van de weg liep, gedempt.
Zijn agrarische functie heeft het dorp tot op de dag van vandaag behouden, al zijn enkele boerderijen tot (forenzen-) woonhuis omgebouwd.
(Zie afbeelding 16).

5.2.3 Valkkoog
Het dorp Valkkoog, gelegen in het noordoosten van de gemeente, is eveneens van oorsprong een banne.
In het verre verleden werd in dit dorpje de valkenjacht gehouden, vandaar de naam Valkkoog.
In de periode 1850-1940 bestond het dorp uit lintbebouwing aan weerszijden van de Valkkogerweg. Deze Valkkogerweg liep van het noordoosten naar het zuidwesten en maakte een haakse bocht halverwege het dorp.
Rond 1850 bezat het dorp 21 huizen en circa 110 inwoners.
In de periode tot 1940 vond er verdichting, uitbreiding en vervanging van de lintbebouwing plaats. In deze periode zijn ook de voor het aanzicht van het dorp bepalende pastorie en school gebouwd (respectievelijk 1874 en 1871). Beide gebouwen zijn nu nog in het dorpsbeeld aanwezig.
De vroeg 16de-eeuwse kerk heeft in 1865 een nieuwe toren gekregen en in 1900 werd een concistoriekamer aangebouwd.
In de periode 1850-1940 was Valkkoog een agrarische kern, maar na 1940 heeft het dorp geleidelijk de functie van forenzendorp gekregen.
Na 1940 heeft er weinig verdichting of uitbreiding van bebouwing in het dorp plaatsgevonden. Wel is in deze periode wat oudere bebouwing vervangen door nieuwbouw.
(Zie afbeelding 17).

5.3 Gehuchten

5.3.1 Groenveld

Het ten zuidoosten van Valkkoog gelegen gehucht Groenveld is een agrarische kern in een overwegend weids landschap. Het gehucht bezit lintbebouwing langs de Groenveldsdijk en langs de haaks hier op staande Sluisweg.
Rond 1850 bezat de kern circa 31 huizen en 78 inwoners.
In de periode 1850-1940 heeft er slechts op kleine schaal verdichting en uitbreiding van de overwegend agrarische bebouwing plaatsgevonden.
Ook na 1940 heeft er weinig verdichting en uitbreiding plaatsgevonden.
Blikvanger in het gehucht is de uit het midden van de 16de eeuw daterende achtkante binnenkruier, molen van de polder Valkkoog.
Er bevindt (en bevond in de periode 1850-1940) zich geen kerk of school in het gehucht.
(Zie afbeelding 18).

5.3.2 Rijp

Rijp (of 't Rijpje) is een gehucht gelegen langs de van noord naar zuid lopende Rijperweg, welke waarschijnlijk een oude oeverwal is.
De lintbebouwing aan weerszijden van de weg bestond in de periode 1850-1940, en ook nu, voornamelijk uit agrarische bebouwing.
Rond 1850 bezat het gehucht rond de 12 huizen en 60 inwoners. In de periode tot 1940 is er rond 1925 een school gebouwd in het gehucht.
Verder vond er in deze periode slechts verdichting van de bebouwing plaats.
Na 1940 hebben zich, met uitzondering van incidentele nieuwbouw, weinig veranderingen in het gehucht voorgedaan, waardoor het open karakter van het gehucht bewaard is gebleven.
(Zie afbeelding 19).

5.3.3 Stroet

Het gehucht Stroet is gelegen langs de van west naar oost lopende Stroet (een voormalige dijk).
Ook hier bestond de dubbelzijdige lintbebouwing in de periode 1850-1940 voor een groot deel uit agrarische bebouwing.
Het gehucht Stroet loopt voorbij de gemeentegrens met Harenkarspel door in het tot Harenkarspel behorende dorp Dirkshorn.
Rond 1850 bezat Stroet circa 13 huizen en 70 inwoners. In de periode 1850-1940 vond er uitbreiding en verdichting van de bebouwing langs de Stroet plaats. Rond 1875 werd er ook een school in het gehucht gebouwd.
Na 1940 heeft Stroet een sterke verdichting van de bebouwing meegemaakt. Door de opvulling van open gedeeltes is doorzicht naar achterliggende land nu nog slechts incidenteel mogelijk.
(Zie afbeelding 20).

5.4 Verspreide bebouwing

Buiten de zes kernen kende de gemeente in de periode 1850-1940, mede door het waterrijke gebied, niet veel verspreide bebouwing.
De verspreide bebouwing die aanwezig was betrof voornamelijk agrarische bebouwing op huisterpen.
Na 1940, na de herverkavelingen, is de bebouwing in het buitengebied iets toegenomen.

Verantwoording inventarisatie

Bij de inventarisatie van de gemeente Sint Maarten zijn objecten uit de periode 1850-1940 als kerken, pastorieën, raadhuizen, begraafplaatsen, scholen, molens, postkantoren, etc. altijd geïnventariseerd, ook als de objecten niet meer de oorspronkelijke functie bezitten.
Woonhuizen van architectonische, architectuurhistorische of locaalhistorische waarde zijn, als de staat van het pand het toeliet, altijd geïnventariseerd. Overige, veel voorkomende typen van woonhuizen en winkelpanden zonder bijzondere waarde zijn aan de hand van enkele, voor de gemeente, representatieve en intact zijnde voorbeelden geïnventariseerd. Hierbij werd een selectie gemaakt op plattegrond, (kap)vorm, materiaalgebruik, etc.
Bedrijfsgebouwen welke belangrijk zijn geweest voor de agrarische en economische ontwikkeling van de gemeente zijn wat ruimer geïnventariseerd. Dit betreft onder meer koolschuren en (stolp)boerderijen. Stolpboerderijen werden naast hun functie ook op ligging en hoofdvorm geïnventariseerd en in mindere mate op gaafheid.

Een stedebouwkundige typologie is voor de gemeente Sint Maarten niet gemaakt, daar er in de periode 1850-1940 alleen verdichting en/of uitbreiding van de kernen langs de al aanwezige structuur heeft plaatsgevonden.

Geraadpleegde werken

Aa, A.J. van der, *Aardrijkskundig Woordenboek der Nederlanden*, Gorinchem 1839-'51.

Beschrijving van de provincie Noord-Holland, behorende bij de Waterstaatskaart, bewerkt door de directie Algemene Dienst van de Rijkswaterstaat, 's-Gravenhage 1950.

De bodem van Noord-Holland, uitgave van de Stichting voor bodemkartering, Wageningen 1974.

Don, P., *Kunstreisboek Noord-Holland*, Houten/Zeist 1987.

Geomorfologische kaart van Nederland, schaal 1:50.000, uitgave van de Stichting voor Bodemkartering, Wageningen/Rijks Geologische Dienst, Haarlem 1977.

Kuyper, J., *Gemeente-atlas van de provincie Noord-Holland 1869*, Groningen 1984.

Rapport der Provinciale commissie ter bestudering van de gemeentelijke indeling van Noord-Holland, uitgave van Gedeputeerde Staten van Noord-Holland, deel 2: Kop van Noord-Holland en West-Friesland, Haarlem 1951.

Op je stoel door West-Friesland: Sint Maarten, Valkkoog, Eenigenburg, in: *West-Friesland, Oud en Nieuw*, jrg. 9, 1935, blz. 244-247.

Vet, J. de en H. Kuiper, *Sint Maarten in oude ansichten*, Zaltbommel 1986.

Toelichting Bestemmingsplan "Eenigenburg 1978", door Vink Vandekuilen, Klein Haffmans B.V. 1978.

Toelichting Bestemmingsplan Sint Maarten Landelijk Gebied 1986, door Vink, Vandekuilen, Klein Haffmans B.V. 1986.

Foto-inventarisatie Sint Maarten, samengesteld door de gemeente Sint Maarten 1986.

Typoscript "Beknopte geschiedenis van Sint Maarten" door H. Danner, onderdeel van intern stuk Provinciale Griffie Noord-Holland 1987.

Databank bevolkingsgegevens, Universiteit van Amsterdam.

Tabel

Bevolkingsgegevens gemeente Sint Maarten uit de periode 1850-1940.

Sint Maarten

Jaar	Mannen	Vrouwen	Totaal
1851			**862**
1860			**992**
1870			**1.065**
1875			**1.061**
1880			**1.089**
1890	498	503	**1.001**
1900	487	488	**975**
1910	546	519	**1.065**
1920	668	644	**1.312**
1925	658	621	**1.279**
1930	702	660	**1.362**
1940	717	667	**1.384**

Bron: Databank bevolkingsgegevens, Universiteit van Amsterdam, vakgroep sociale geografie, 1988.

Herkomst afbeeldingen

1. MIP-inventarisatiegebieden Noord-Holland; PPD Noord-Holland 1986, gemeente door auteur ingetekend.

2. Gemeente Sint Maarten anno 1866; J. Kuyper. *Gemeenteatlas van de provincie Noord-Holland 1869*, Groningen 1984.

3. Gemeente Sint Maarten rond 1916; Topografische Kaart verkend 1877, gedeeltelijk herzien 1913-'16.

4. Gemeente Sint Maarten rond 1943; Army Map Service, US Army Washington DC 1943, kaart A.M.S. M831, bladnummers 332 en 333.

5. Gemeente Sint Maarten rond 1983; Topografische Kaart verkend 1983.

6. De bodem van de gemeente Sint Maarten; *De bodem van Noord-Holland*, Stichting voor Bodemkartering, Wageningen 1974.

7. Situatie wegennet gemeente Sint Maarten rond 1850; door auteur getekend.

8. Situatie wegennet gemeente Sint Maarten anno 1989; door auteur ingetekend.

9. Wateren in de gemeente Sint Maarten in de periode 1850-1940; door auteur getekend.

10. Kaden en dijken in de gemeente Sint Maarten in de periode 1850-1940; door auteur getekend.

11. Ligging van de kernen in de gemeente Sint Maarten rond 1858; door auteur getekend.

12. Ligging van de kernen in de gemeente Sint Maarten rond 1913-'16; door auteur getekend.

13. Ligging van de kernen in de gemeente Sint Maarten rond 1943; door auteur getekend.

14. Ligging van de kernen in de gemeente Sint Maarten rond 1989; door auteur getekend.

15. Plattegrond dorp Sint Maarten; afbeelding afkomstig van kaart gemeente Sint Maarten.

16. Plattegrond dorp Eenigenburg; afbeelding afkomstig van kaart gemeente Sint Maarten.

17. Plattegrond dorp Valkkoog; afbeelding afkomstig van kaart gemeente Sint Maarten.

18. Plattegrond buurtschap Groenveld; afbeelding afkomstig van kaart Sint Maarten.

19. Plattegrond buurtschap Rijp; afbeelding afkomstig van kaart gemeente Sint Maarten.

20. Plattegrond Stroet; afbeelding afkomstig van kaart gemeente Sint Maarten.

1. MIP-inventarisatiegebieden Noord-Holland

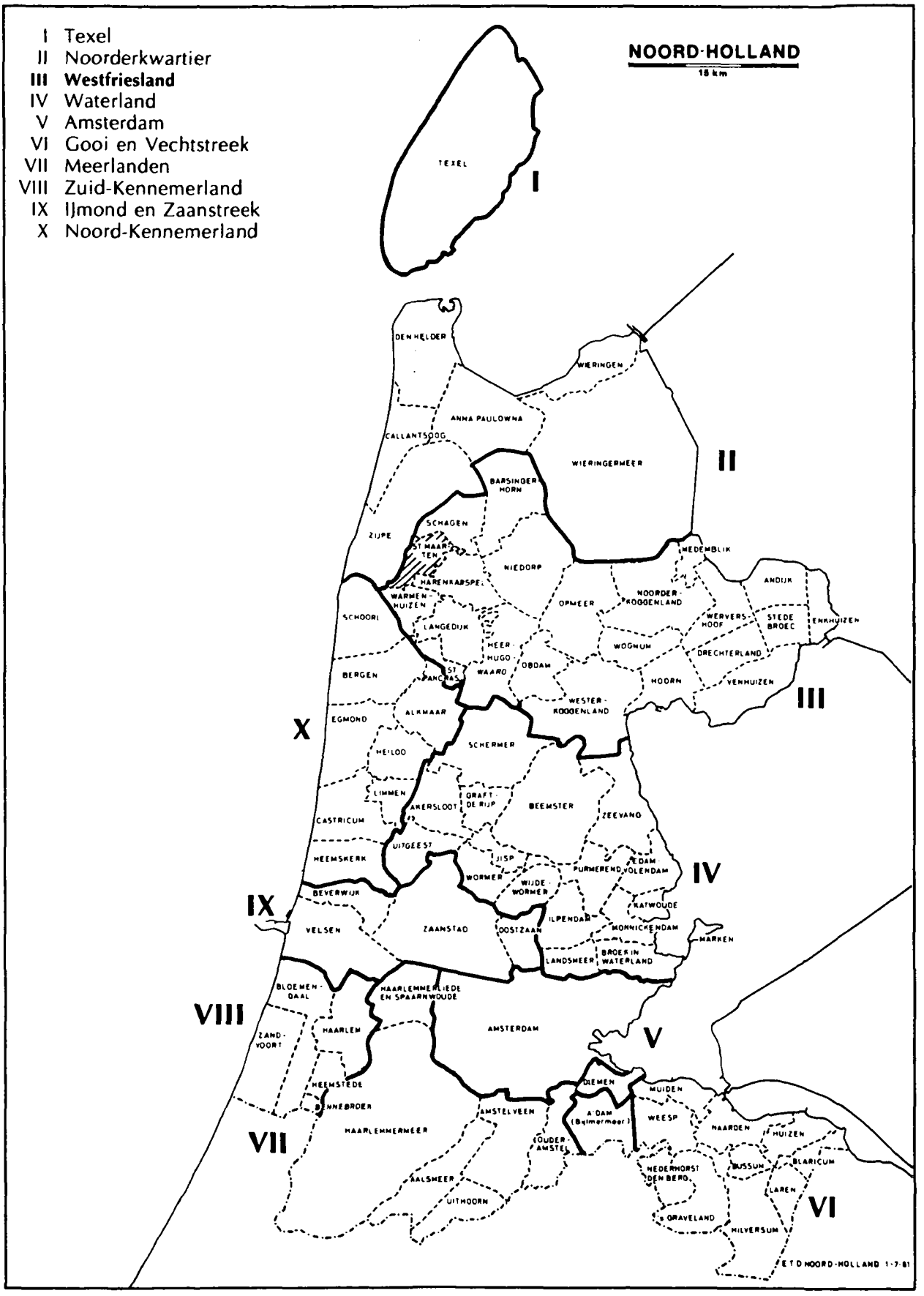

Sint Maarten

2. Gemeente Sint Maarten anno 1866

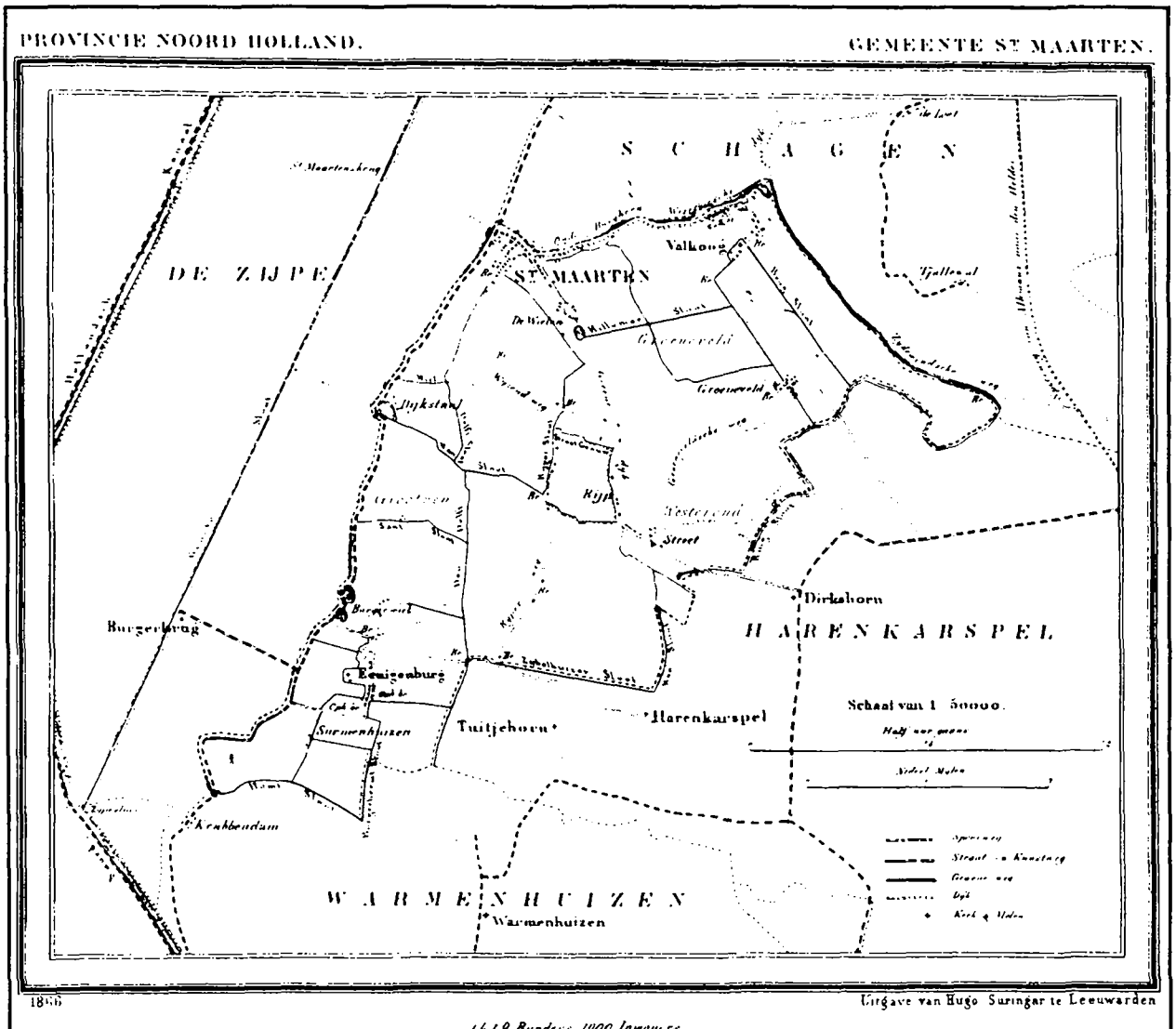

1419 Bunders. 1000 Inwoners

3. Gemeente Sint Maarten rond 1916

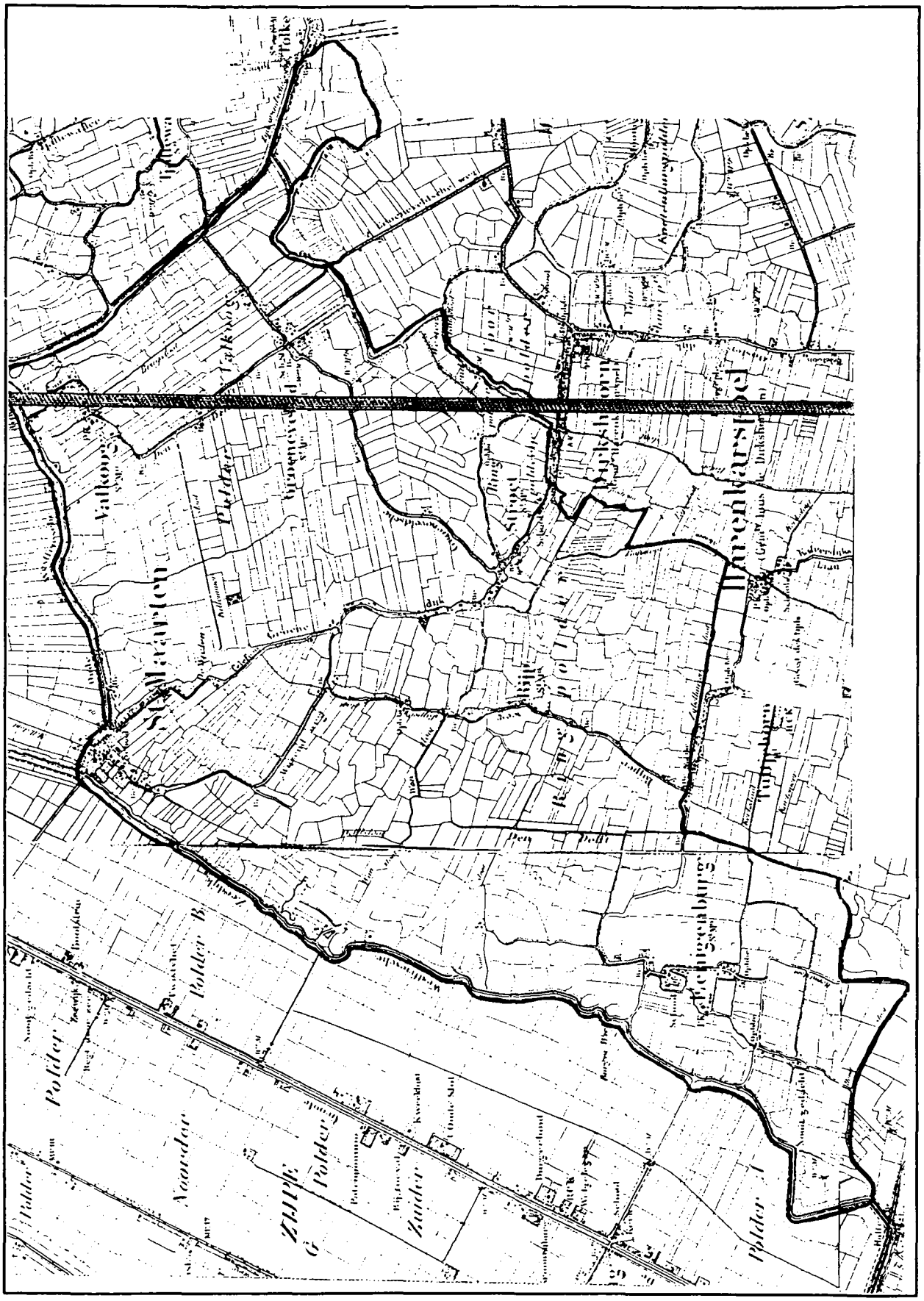

4. Gemeente Sint Maarten rond 1943

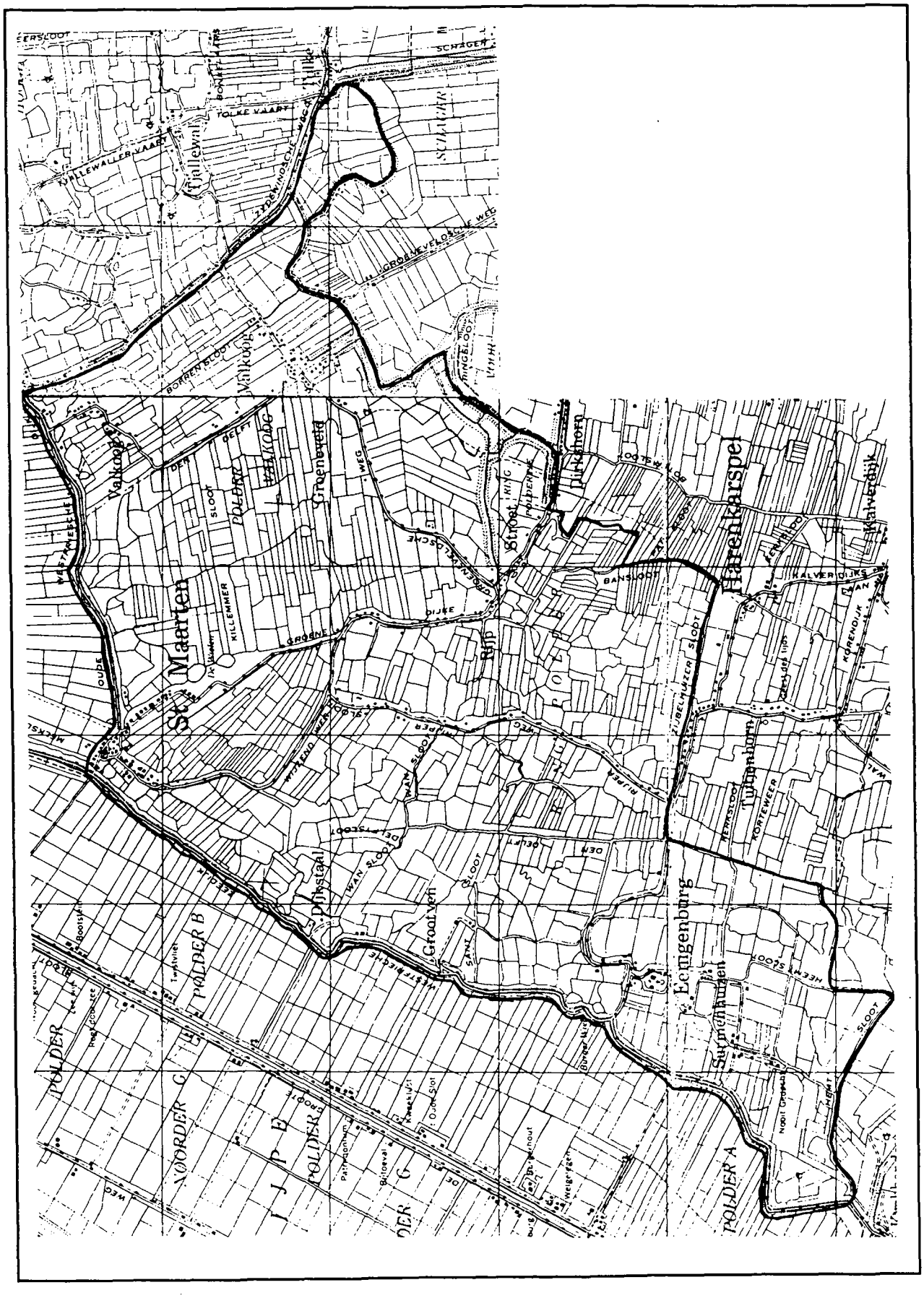

5. Gemeente Sint Maarten rond 1983

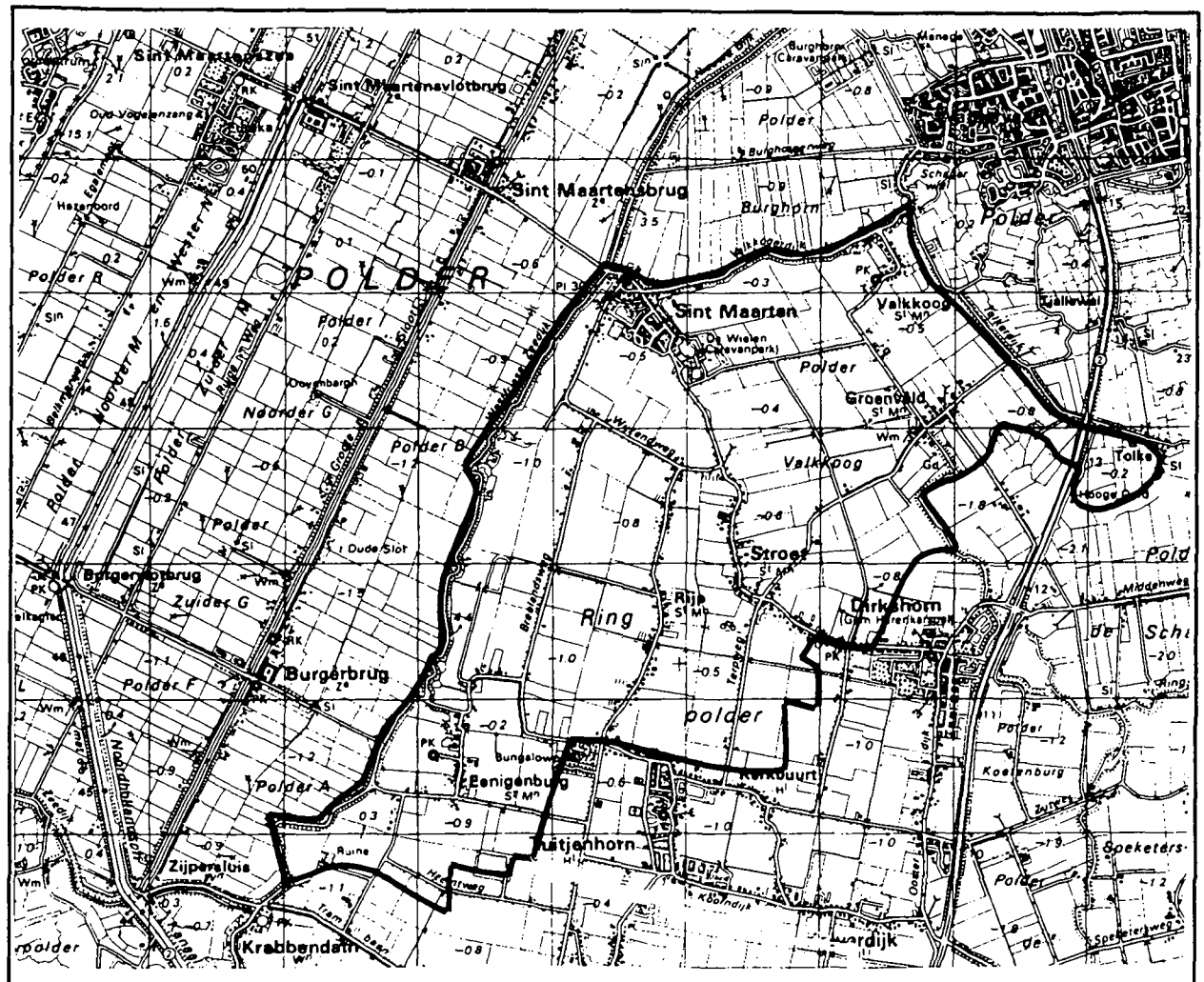

6. De bodem van de gemeente Sint Maarten

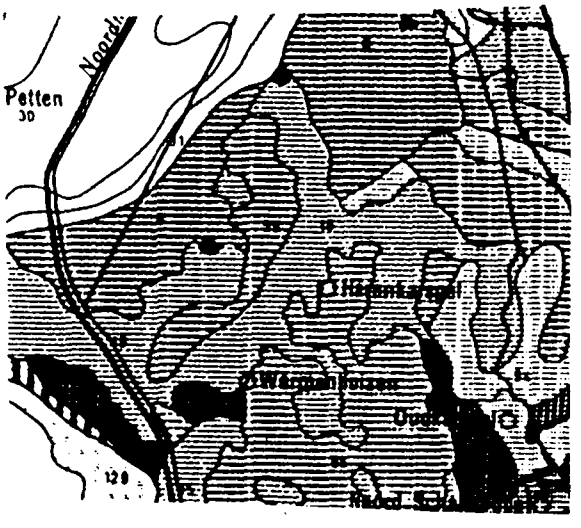

JONGE ZEEKLEIGRONDEN

Kalkrijk en kalkhoudend

Humusarm en ondiep matig humeus

Aflopend of homogeen

matig zandige en lichte klei

Zware klei beginnend tussen 60 en 100 cm

matig zandige en lichte klei op matig zware klei

OUDE ZEEKLEIGRONDEN

Kalkrijk en kalkhoudend

Ondiep humeus

Aflopend

matig zandige en lichte klei

7. Wegennet gemeente Sint Maarten rond 1850

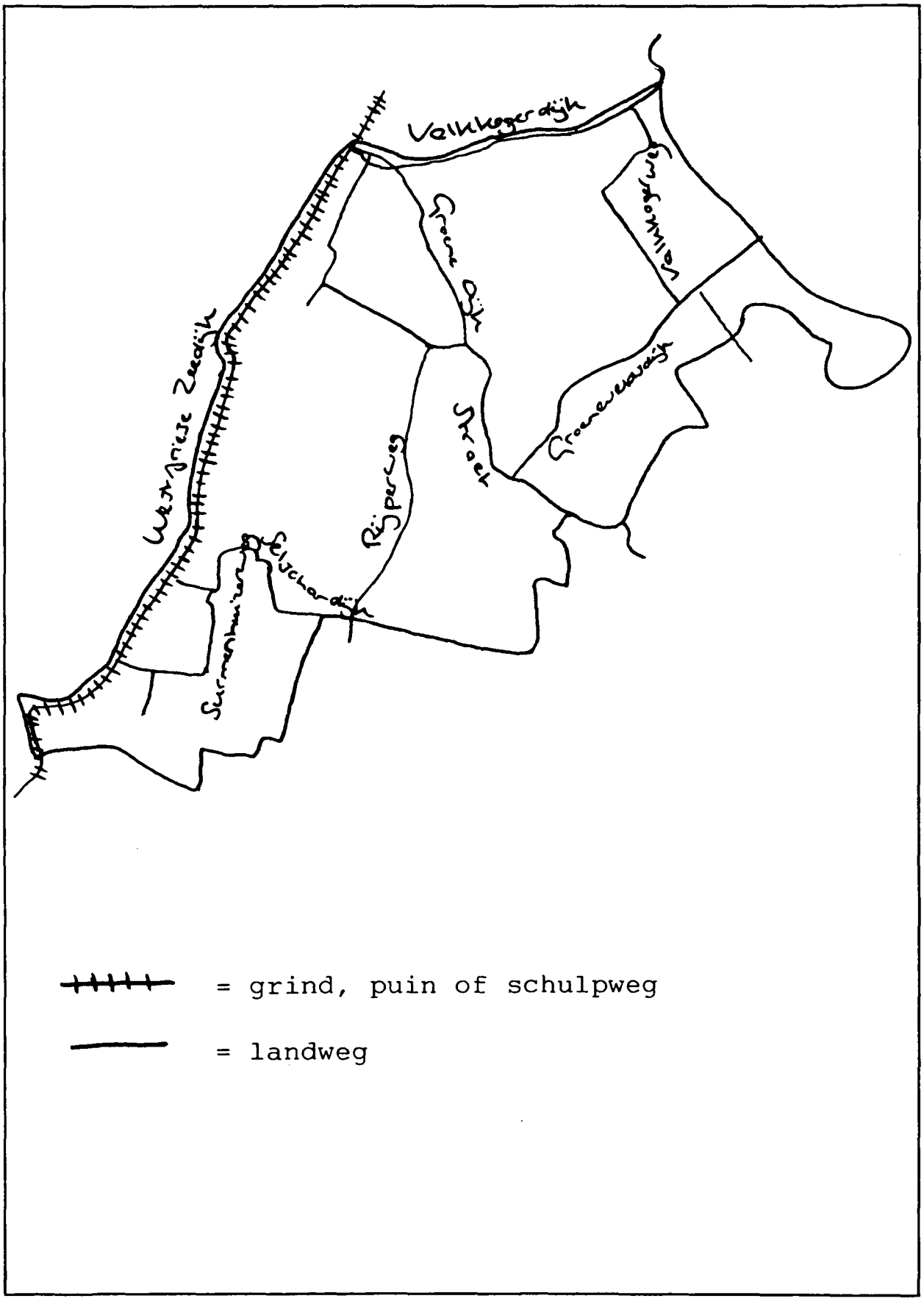

8. Wegennet gemeente Sint Maarten anno 1989

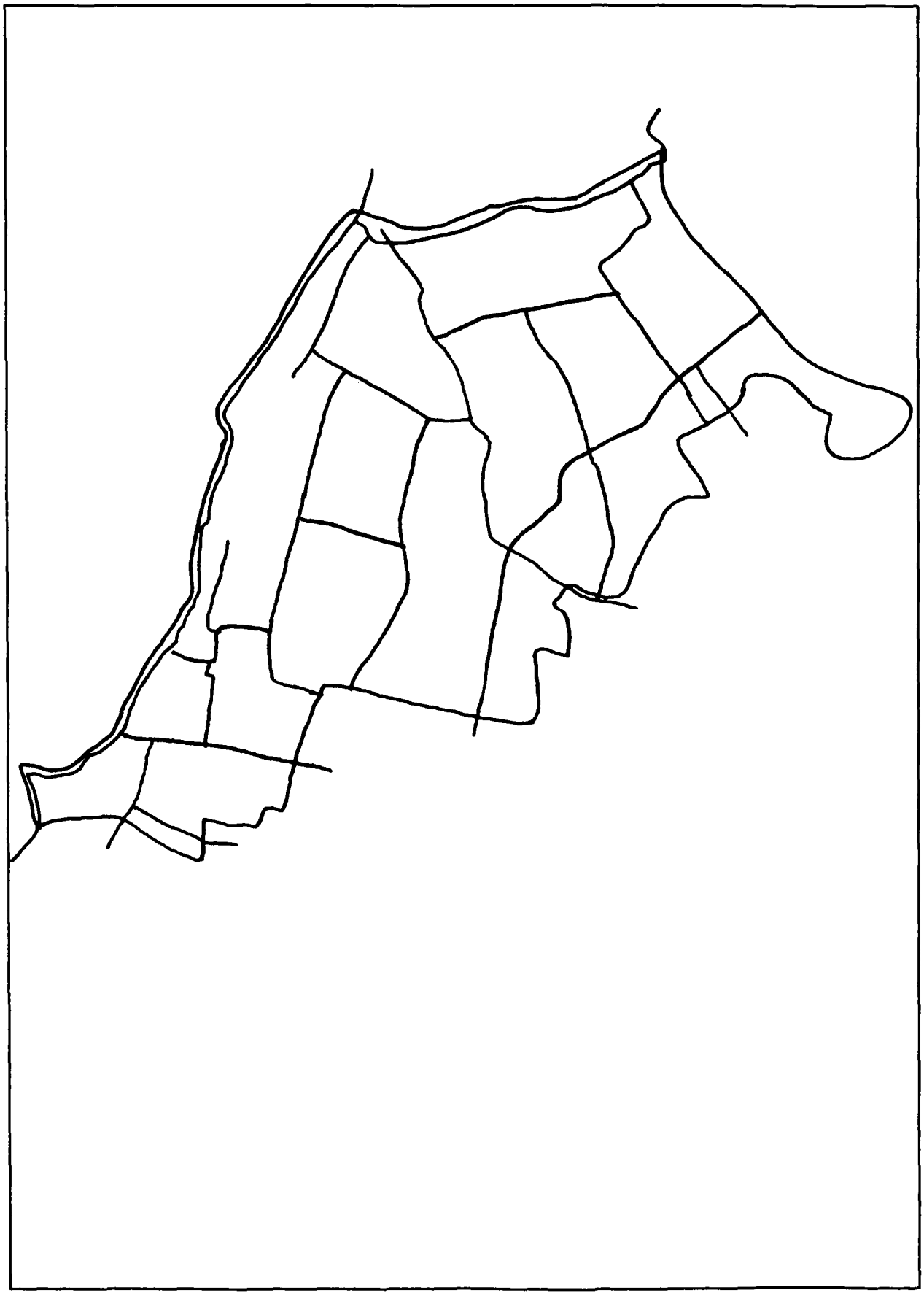

9. Wateren in de gemeente Sint Maarten in de periode 1850-1940

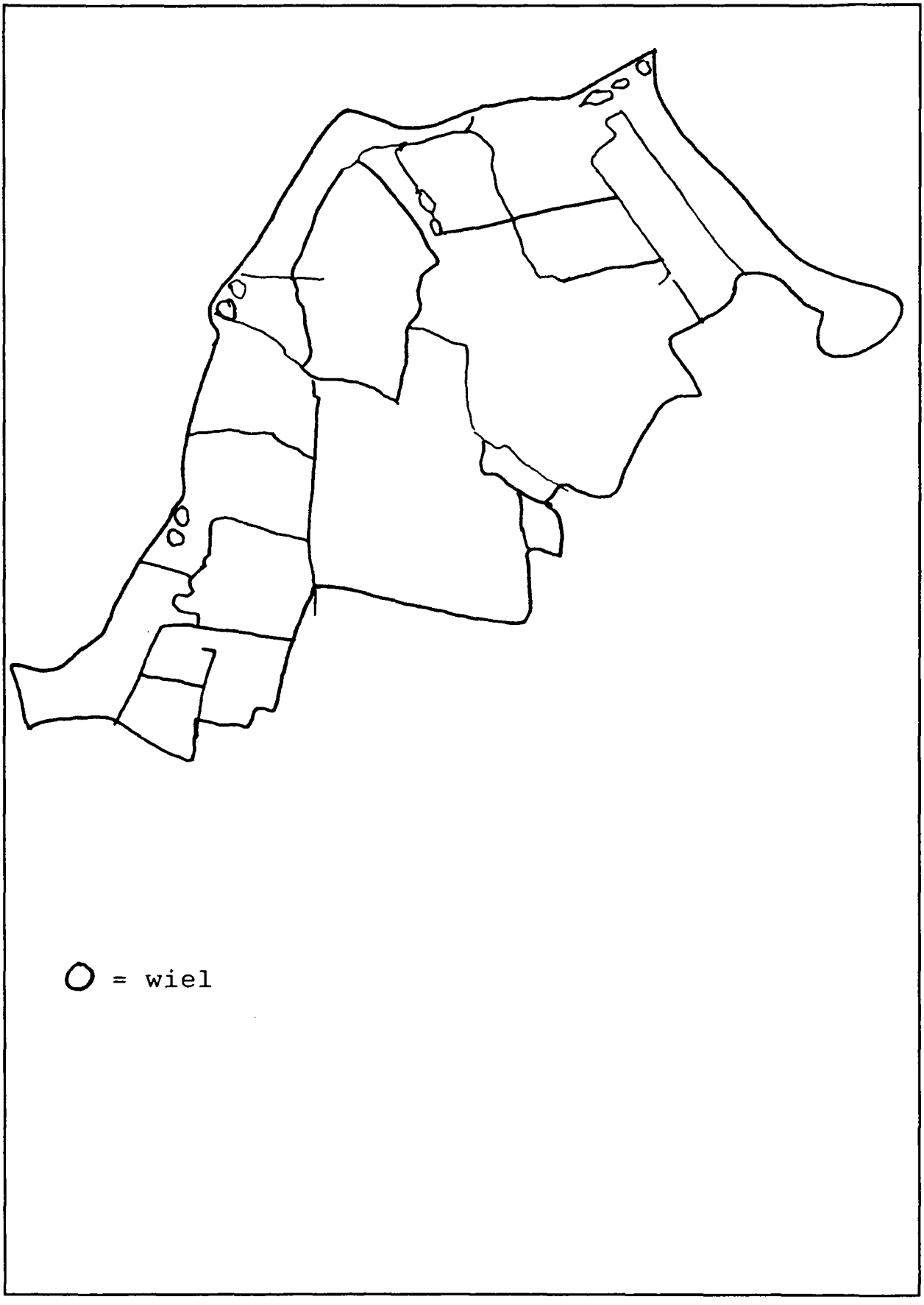

10. Kaden en dijken in de gemeente Sint Maarten in de periode 1850-1940

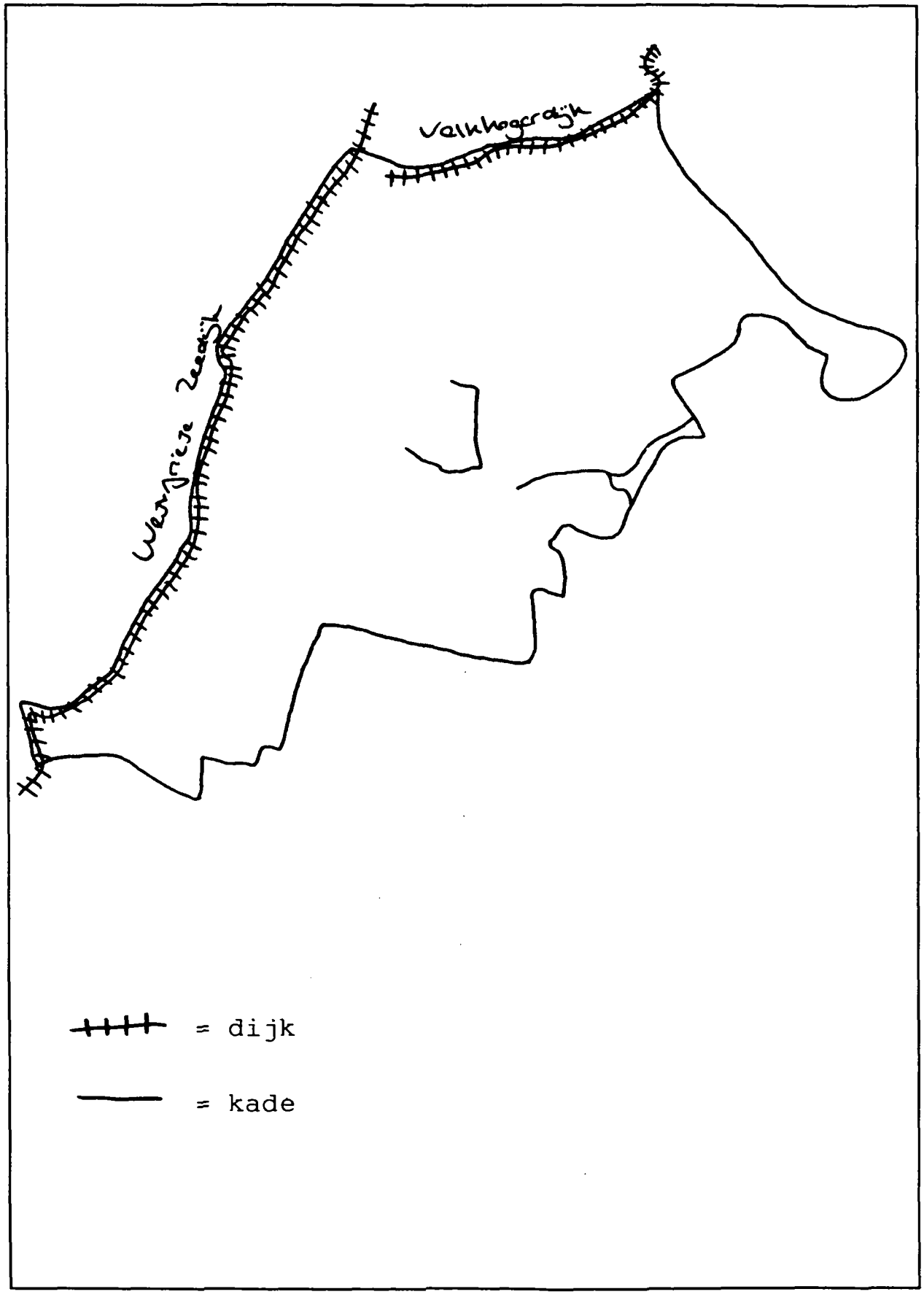

11. Ligging van de kernen in de gemeente Sint Maarten rond 1858

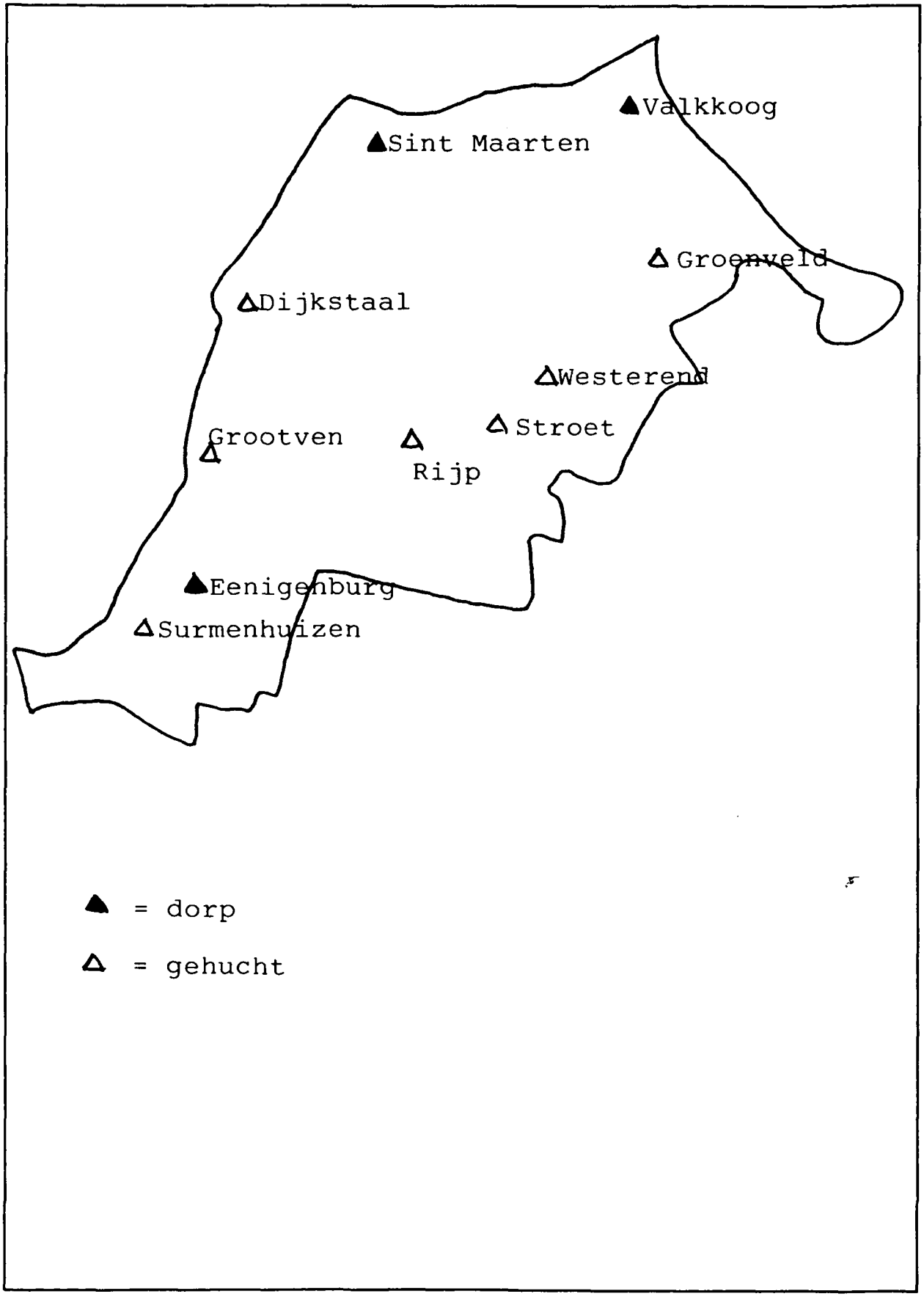

12. Ligging van de kernen in de gemeente Sint Maarten rond 1913-1916

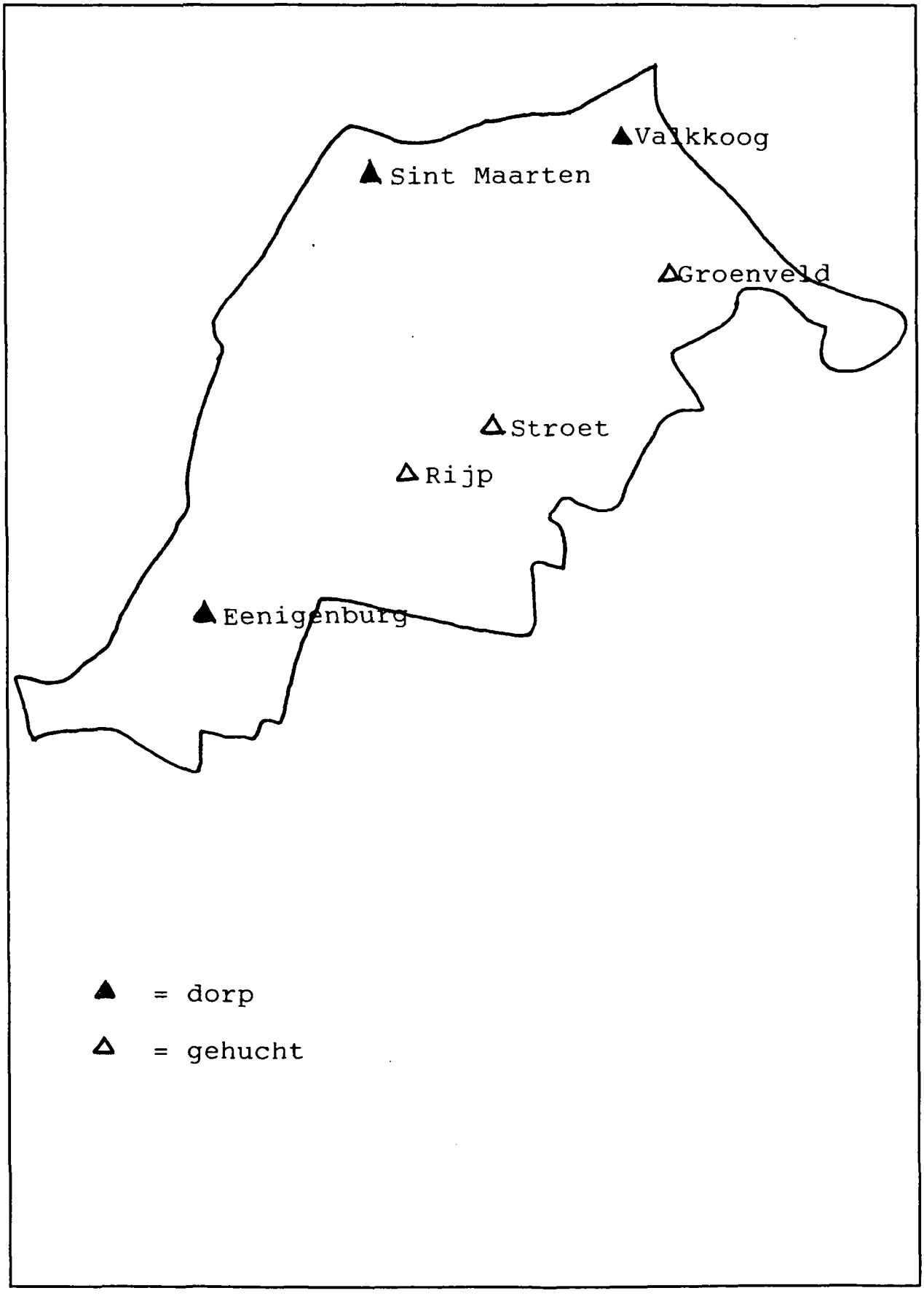

13. Ligging van de kernen van de gemeente Sint Maarten rond 1943

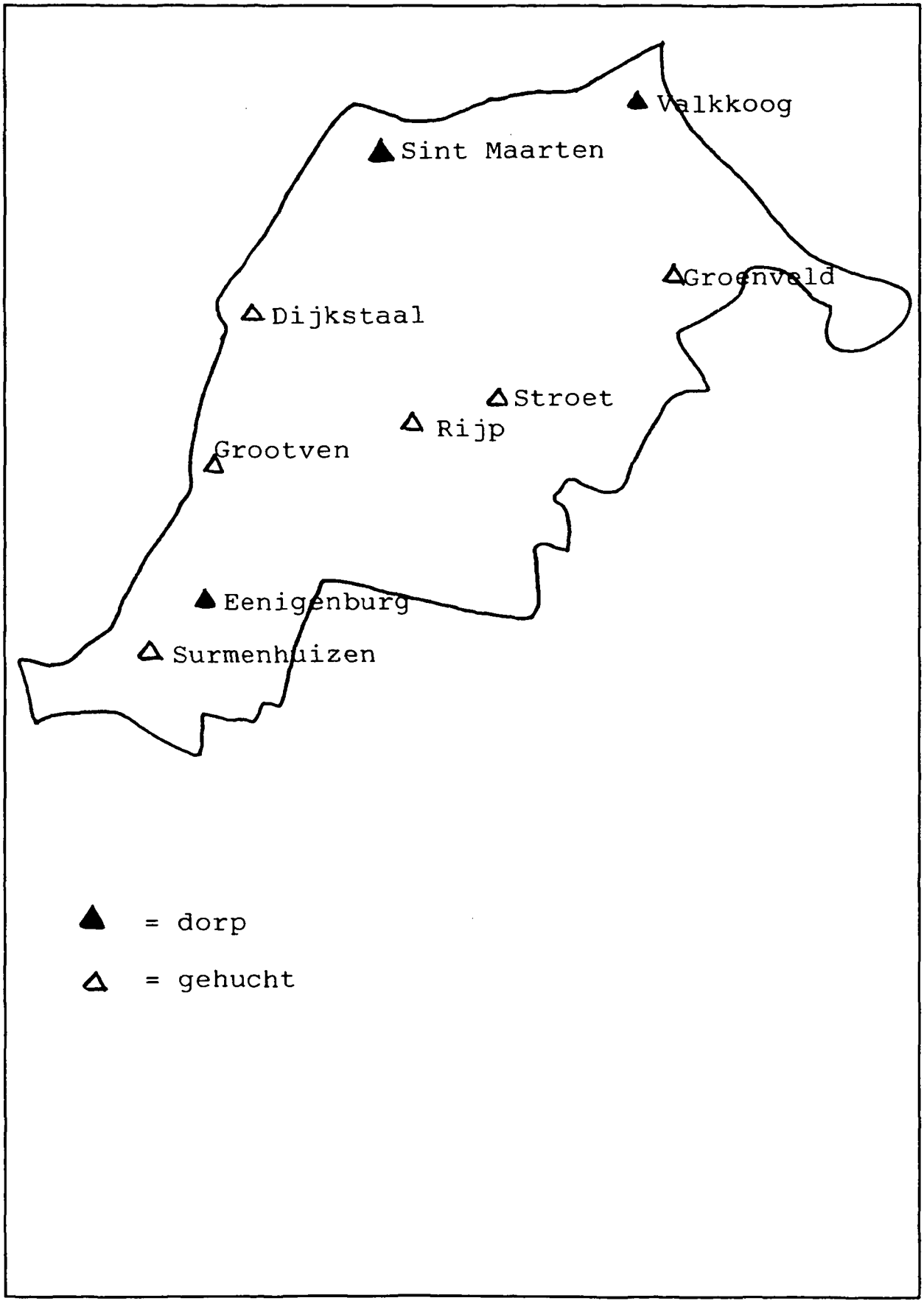

14. Ligging van de kernen van de gemeente Sint Maarten rond 1989

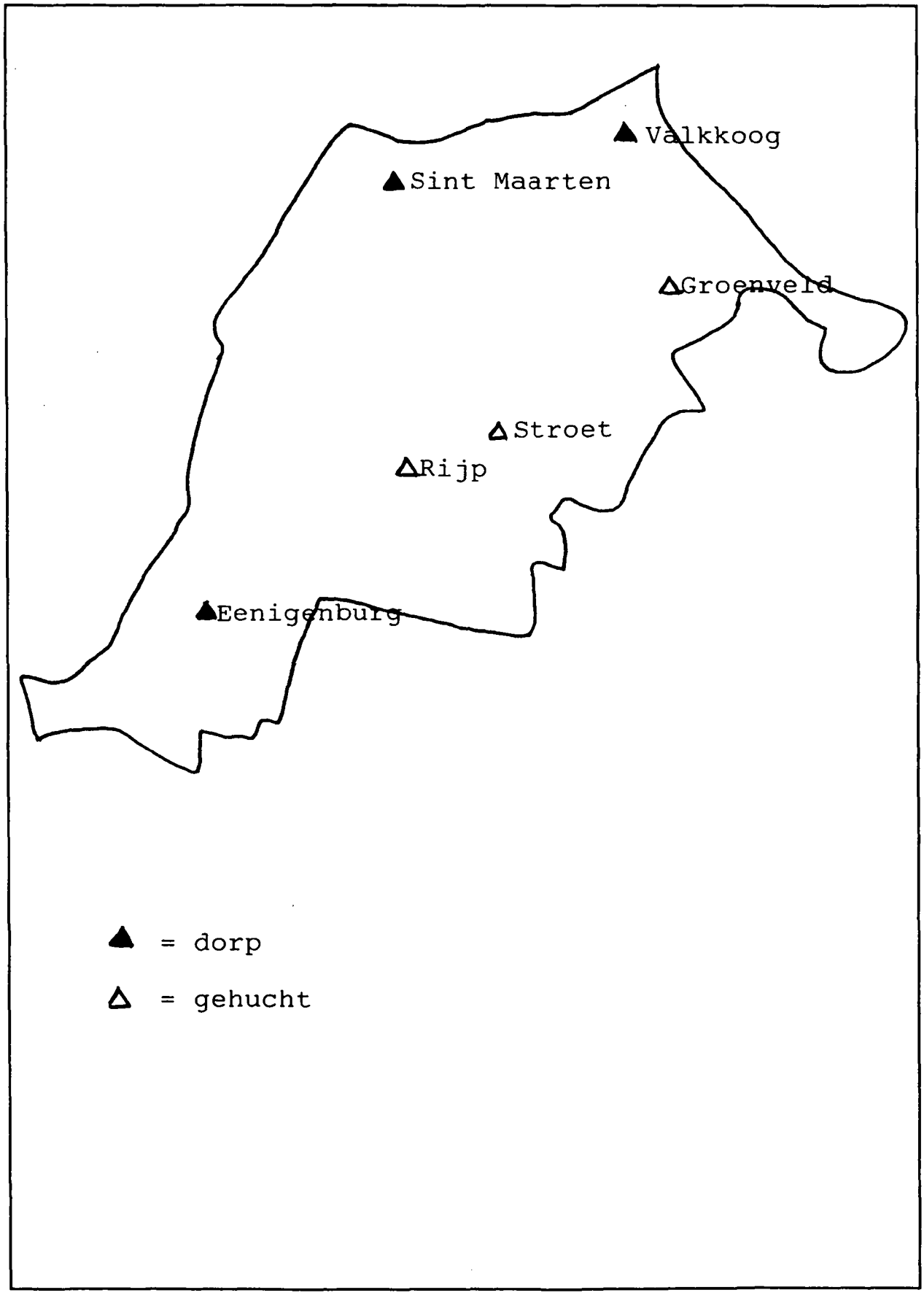

15. Plattegrond kern Sint Maarten 16. kern Eenigenburg 17. kern Valkenoog

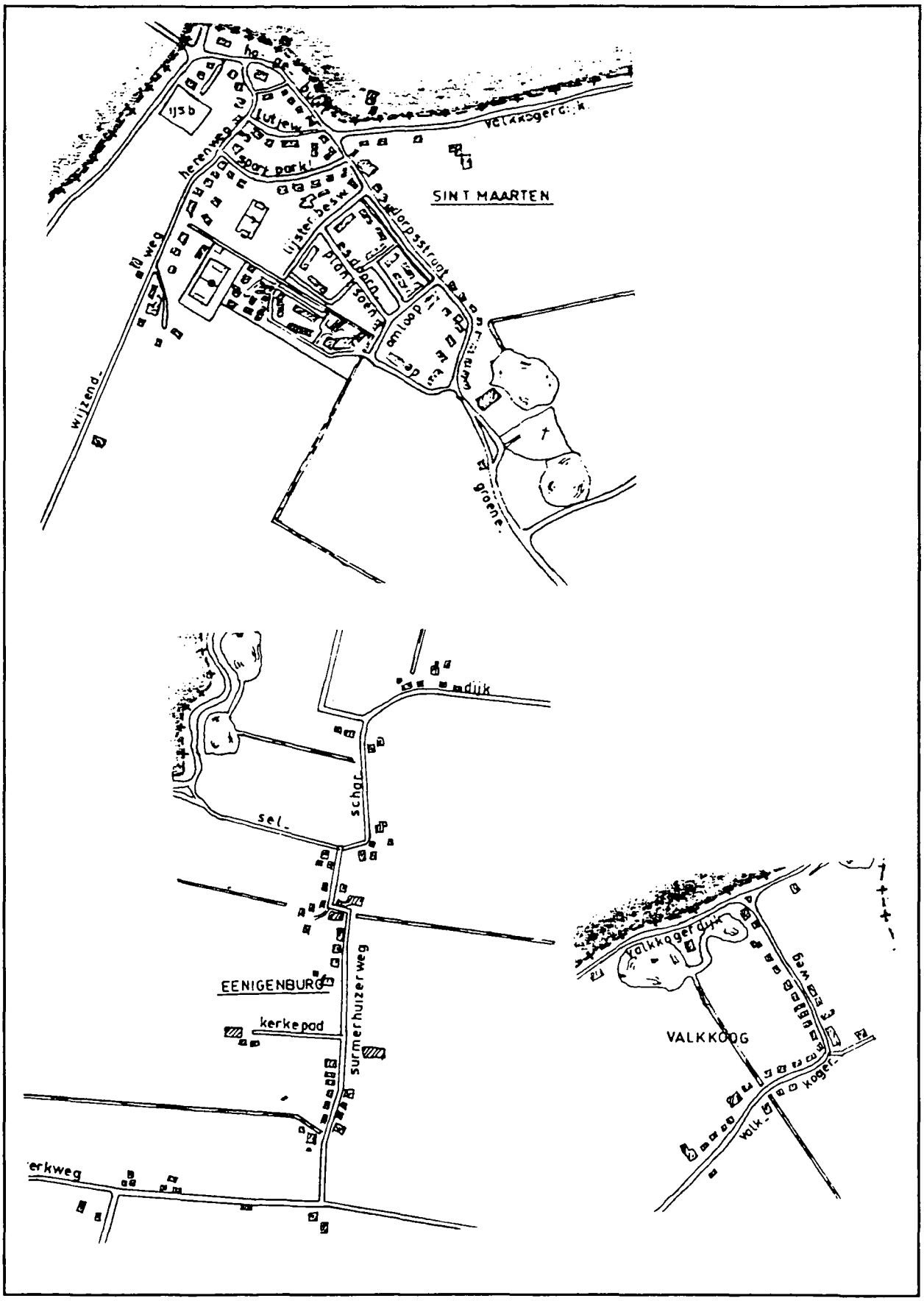

18. Plattegrond kern Groeneveld 19. kern Rijp

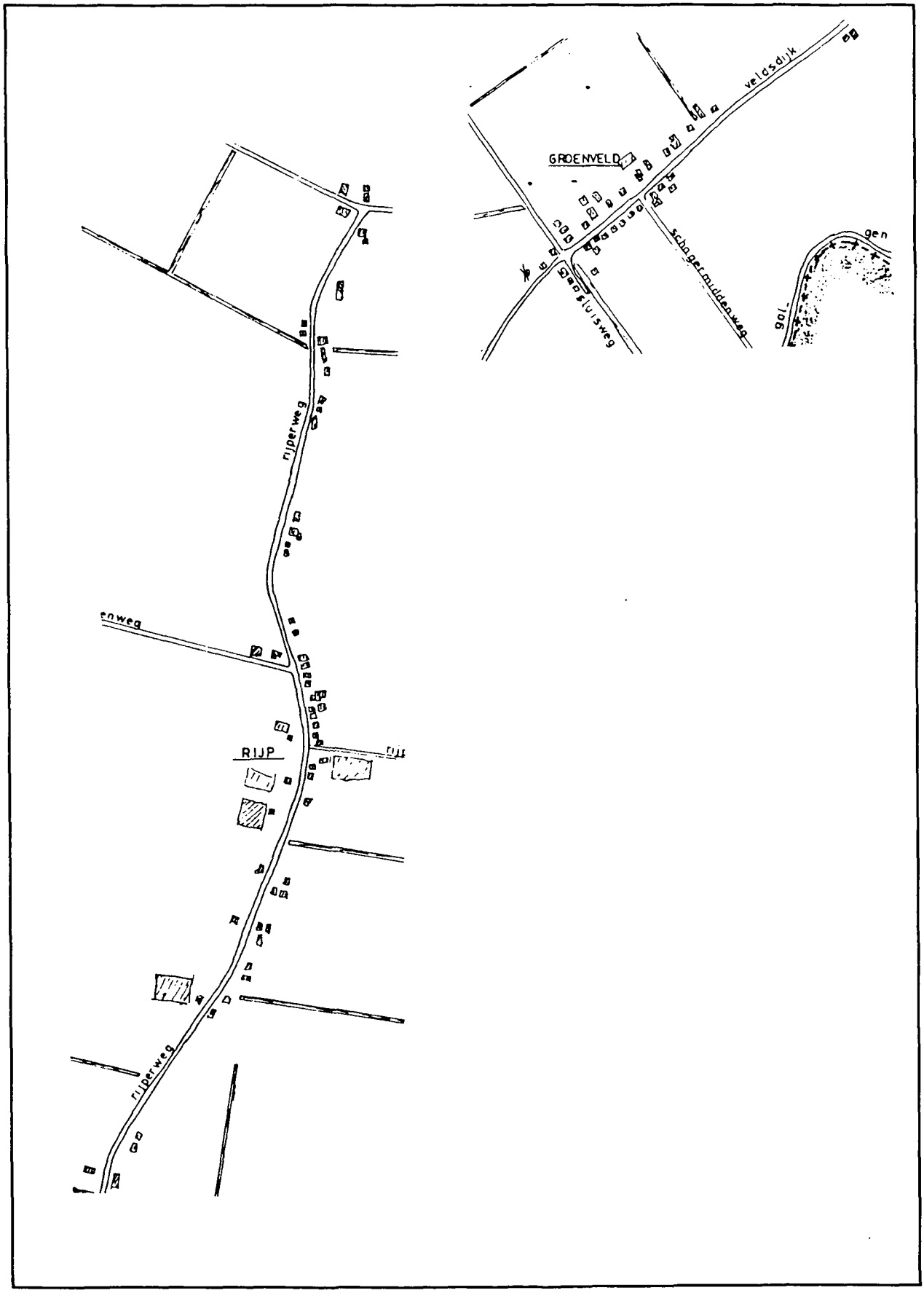

20. Plattegrond kern Stroet

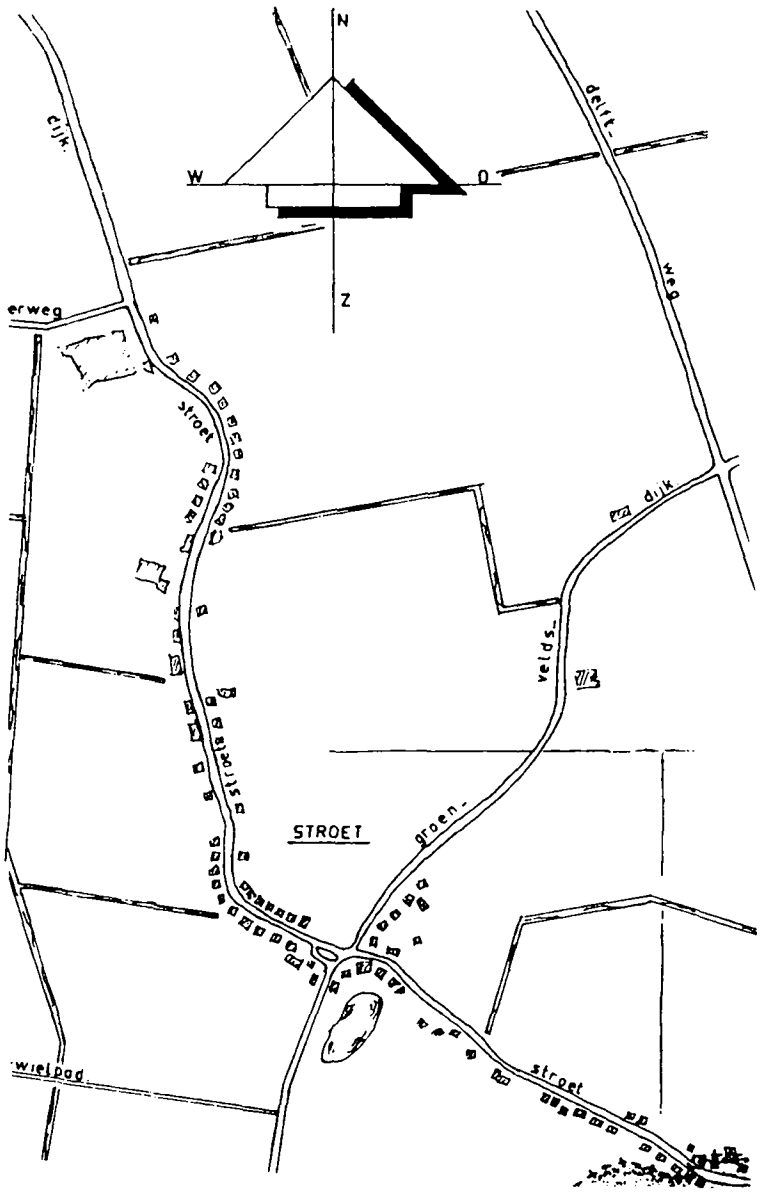

Smf Maarten

Register

Gemeente Sint Maarten/buitengebied

001	Breelandsweg bij 1	Schuur	1339
002	Groenveldsdijk 1C	Boerderij	1340
003	Kerkweg 1	Woonhuis	1341
064	Rijperweg bij 50	Schuur	1518
004	Valkkogerdijk 9	Boerderij	1342
026	Valkkogerdijk bij 13	Boerderij	1366
005	Valkkogerweg 52	Woonhuis	1343

Gemeente Sint Maarten/Eenigenburg

006	Selschardijk 3	Boerderij	1344
058	Selschardijk 11	Boerderij	1406
007	Selschardijk bij 18	Schuur	1345
008	Surmerhuizerweg 11	Woonhuis	1346
009	Surmerhuizerweg 13	Woonhuis	1347
010	Surmerhuizerweg 14	Woonhuis	1348
011	Surmerhuizerweg 15	Woonhuis	1349
012	Surmerhuizerweg 17	Café	1350
013	Surmerhuizerweg 19	Woonhuis	1351
014	Surmerhuizerweg 20	Boerderij	1352
015	Surmerhuizerweg 23	Woonhuis	1353
016	Surmerhuizerweg 25	Boerderij	1354
059	Surmerhuizerweg 35	Woonhuis	1407
017	Surmerhuizerweg 37	Woonhuis	1355
018	Surmerhuizerweg 39	Woonhuis	1356
019	Surmerhuizerweg 45	Woonhuis	1357
020	Surmerhuizerweg 47	onbekend	1358
020A	Surmerhuizerweg 47	Boerderij	1359
020B	Surmerhuizerweg 47	Schuur	1360
021	Surmerhuizerweg 49	Woonhuis	1361

Gemeente Sint Maarten/Groenveld

022	Groenveldsdijk 20	Woonhuis	1362
023	Groenveldsdijk 22	Woonhuis	1363
060	Groenveldsdijk 25	Boerderij	1408
024	Groenveldsdijk 26	Woonhuis	1364
025	Sluiswegje 5	Woonhuis	1365

Gemeente Sint Maarten/Rijp

061	Rijperweg 13	Boerderijcomplex	1409
061A	Rijperweg 13	Boerderij	1410
061B	Rijperweg 13	Schuur	1411
027	Rijperweg 18	Woonhuis	1367
028	Rijperweg 38; 40	School; Woning	1368
028A	Rijperweg 38	School	1369
028B	Rijperweg 40	Schoolmeesterswoning	1370
029	Wijzendweg 1	Boerderij	1371

Gemeente Sint Maarten/Sint Maarten

030	Dorpsstraat 17	Pension	1372
031	Dorpsstraat bij 58	Schuur	1373
032	Groene Dijk Ongen.	Begraafplaats	1374
033	Herenweg 7	Woonhuis	1375

034	Herenweg 17	Woonhuis	1376
035	Hoge Buurt 5	Woonhuis (?)	1377
036	Hoge Buurt 7	Gemeentehuis	1378
037	Hoge Buurt 14; 16	Café	1379
038	Lutjeweg 4	Woonhuis	1380
057	Wijzendweg bij 8	Schuur	1405

Gemeente Sint Maarten/Stroet

040	Stroet 6	Woonhuis	1381
041	Stroet 32	Woonhuis	1382
042	Stroet 47	Boerderijcomplex	1383
042A	Stroet 47	Woonhuis	1384
042B	Stroet 47	Schuur	1385
062	Stroet 49	Boerderijcomplex	1412
043	Stroet 71	Woonhuis	1386
044	Stroet 76	School	1387
063	Stroet 78	Woonhuis	1413
045	Stroet 83	Boerderij	1388
046	Stroet 84	Boerderijcomplex	1389
046A	Stroet 84	Landarbeiderswoning	1390
046B	Stroet 84	Schuur	1391
046C	Stroet 84	Schuur/pakhuis	1392
047	Stroet 113	Schuur	1393

Gemeente Sint Maarten/Valkkoog

048	Valkkogerweg 15	Woonhuis	1394
049	Valkkogerweg 18	Woonhuis	1395
050	Valkkogerweg 20	Opslagruimte	1396
051	Valkkogerweg 22	Woonhuis	1397
052	Valkkogerweg 29	Woonhuis	1398
053	Valkkogerweg 31	Woonhuis	1399
054	Valkkogerweg 37	Woonhuis	1400
055	Valkkogerweg 38	Woonhuis	1401
056	Valkkogerweg 39	Kerkcomplex	1402
056A	Valkogerweg 39	Concistoriekamer	1403
056B	Valkkogerweg bij 39	Kerkhof	1404

Colofon

Uitgave
Provinciaal Bestuur van Noord-Holland
Dreef 3, 2012 HR Haarlem
telefoon 023 14 31 43

Samenstelling
mw. drs. N.C. van Goor
Afdeling Cultuur en Educatie, Cluster Monumentenzorg
Dienst Welzijn, Economie en Bestuur

Vormgeving, zetwerk en drukwerk
Bureau Grafische Produktie
Centrale Bestuursdienst

Oplage
300 exemplaren

Haarlem, februari 1994